

ภาษากฎหมายไทย

ศาสตราจารย์พิเศษธานีินทร์ กรัยวิเชียร

รางวัลพระเกี้ยวทองคำพระราชทานสำหรับผู้ส่งเสริมภาษาไทยดีเด่นจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปี ๒๕๓๑
หนังสือดีใน ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่านจากงานวิจัยหนังสือดีร้อยปีไทยของ สกว.

พิมพ์ครั้งที่ ๑๓

พุทธศักราช ๒๕๖๔

เพิ่มบทความชื่อ “คำอภิปรายเรื่องภาษากฎหมายไทย”

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์

ชานินทร์ กรัยวิเชียร

ภาษากฎหมายไทย

๑. กฎหมาย--ภาษา. ๒. กฎหมาย--ไทย--ภาษา.

KPT 92

ISBN 978-616-314-719-6

ISBN (E-BOOK) 978-616-314-729-5

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เดือนสิงหาคม 2564

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑	พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๔๖
พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๔	พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๔๗
พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๐	(พิมพ์เพื่อใช้ในราชการของสำนักงานศาลยุติธรรม)
พิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๓	พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๔๘ (พิมพ์เพิ่มจากฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๖)
พิมพ์ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๗	พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐ (พิมพ์เพิ่มจากฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๘)
พิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๗	พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕
พิมพ์ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๓๙	พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๒
พิมพ์ครั้งที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐	พิมพ์ครั้งที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๕๖๔
พิมพ์ครั้งที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๓	

งานนิพนธ์อื่น:

คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
คำแนะนำนักศึกษากฎหมาย (เรียบเรียงร่วมกับอภิชน จันทระเสน)
การที่สองสถาน
การตีความกฎหมาย (เรียบเรียงร่วมกับศาลฎาจารย์วิชา มหาคุณ)
การปฏิรูประบบกฎหมายและศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
การปฏิรูประบบงานศาลยุติธรรม
การใช้จุดพิเน็จของศาลยุติธรรม
นักกฎหมายในยุคคดี
ปาสถกณลลิมพระเกียรติ: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระอัจฉริยภาพด้านกฎหมาย
จริยธรรมของนักกฎหมาย
คุณธรรมและจริยธรรมของนักบริหาร
การใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์
ศัพท์และวิธีการของคอมมิวนิสต์
ระบอบประชาธิปไตย
ครูกับทางอยู่รอดของสังคมไทย
พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย
ศาสนากับความมั่นคงของชาติ

ฯลฯ

บทความเกี่ยวกับกฎหมายที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารกฎหมายเป็นครั้งคราว เช่นใน “จุลพาห” นิตยสารของสำนักงานศาลยุติธรรม (เดิมของกระทรวงยุติธรรม) “บทปัจฉิมลิขิต” นิตยสารของเนติบัณฑิตยสภา และวารสารกฎหมายของมหาวิทยาลัยต่างๆ

งานนิพนธ์ภาคภาษาอังกฤษ:

His Majesty King Bhumibol, และ

The Music of His Majesty King Bhumibol Adulyadej

บทนำ

ภาษากฎหมายไทยมีวิวัฒนาการเคียงบ่าเคียงไหล่มากับภาษาไทยนับตั้งแต่ยังไม่มียกขรรค์ไทยจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้. แต่เรื่องที่แปลกซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปก็คือ แม้ว่าจะมีตำรา บทความ, หลักสูตรเกี่ยวกับภาษาไทย, สำนักนโหวหารประเภทต่างๆ ตลอดจนเรื่องอื่นๆ อันเกี่ยวกับภาษาไทย อยู่เป็นจำนวนมากมายกก็ตาม, แต่ตำราภาษากฎหมายไทยโดยตรงกลับไม่มีปรากฏ ส่วนวรรณกรรม อันเกี่ยวกับภาษากฎหมาย แม้จะมีอยู่บ้าง ก็เป็นจำนวนน้อยมาก. เรื่องที่ปรากฏมีอาทิเช่น, ตำรานกฎหมายไทย, กฎหมายไทยสมัยกรุงสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี, การร่างกฎหมาย, วิธีการใช้สำนักนโหวหารกฎหมาย, และบทความกฎหมายอื่นๆ ซึ่งมีปัญหาหรือข้อคิดเห็นเกี่ยวกับภาษากฎหมายไทยอยู่บ้างบางแห่ง. การขาดวรรณกรรมเรื่องภาษากฎหมายไทยนี้ดูประหนึ่งว่า, บรรดาผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายต่างก็เชี่ยวชาญในเชิงภาษากฎหมายอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในวิชาชีพของตนเป็นอย่างดีอยู่แล้ว, ทั้งๆ ที่ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายทั้งหลายต่างก็ตระหนักดีอยู่แล้วว่า, ในบรรดาปัญหากฎหมายทั้งปวงนั้น, เรื่องที่สุดจะยุ่งและแสนจะยากไม่มีสิ่งใดเกินเรื่องของภาษา กฎหมาย, เมื่อนักกฎหมายเข้าประชุมก็ดี, เมื่อนักกฎหมายแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายในโอกาสอื่นก็ดี, มีบ่อยครั้งที่แม้แต่ นักกฎหมายด้วยกันเองก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าที่นักกฎหมายพูดนั้น ผู้พูดหมายความว่าอย่างไร. ถ้าจะว่ากันให้ถึงแก่นแล้ว, ในบางกรณี แม้แต่ตัวนักกฎหมายผู้พูดเองจะเข้าใจเรื่องที่ตนพูดเองด้วยหรือไม่ ก็ยังเป็นที่น่าสงสัยอยู่เป็นอันมาก. เรื่องที่สำคัญกว่านั้นก็คื กฎหมายเป็นข้อบังคับซึ่งใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไป, และบุคคลทั่วไปจำเป็นต้องอ่านและเข้าใจกฎหมาย นั้นๆ ด้วย เพราะหลักกฎหมายสำคัญมีอยู่ว่า, ‘ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว.’ เมื่อนักกฎหมายเองก็ยังไม่เข้าใจภาษากฎหมายดี แล้วเราจะหวังให้บุคคลทั่วไปเข้าใจภาษาภาษานั้นได้อย่างไร. นี่ก็เป็นเพียงแง่เดียวในปีพหุชานนั้ปีการของภาษากฎหมายไทย.

อีกด้านหนึ่ง คงจะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า, ภาษากฎหมายไทยเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการอันน่าภาคภูมิใจมาเป็นเวลาแรมศตวรรษ, และภาษากฎหมายไทยนี้ก็เป็นมรดกอันมีค่าตกทอดมาถึงเราท่านทุกวันนี้...และคงจะเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักกฎหมายด้วยว่า, มรดกอันมีค่าชิ้นนี้เป็นมรดกอันมีภาระติดพันกล่าวคือมีหน้าที่ของทายาทติดตามมาด้วย...นับเป็นหน้าที่ของพวกเรา

ทายาทที่จกต้องช่วยกันอุปถัมภ์คำชู้ให้ภาษากฎหมายฟูเฟื่องเจริญรุดหน้าและเปลี่ยนแปลงไปทันกับสภาวะของสังคม, ซึ่งกฎหมายมีบทบาทอย่างสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมนั้น. แต่เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก ที่ภาษากฎหมายไม่เพียงฟูไม่ก้าวไปไกลเท่าที่ควร, และไม่ขยายตัวไปจนได้ระดับกับความเจริญก้าวหน้าในด้านอื่นๆ ของกฎหมาย. ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะความเอาใจใส่ในภาษากฎหมายไทยของนักกฎหมายมีน้อยเกินไป เป็นปฐมเหตุ.

ผู้เขียนเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้นเพื่อเรียกร้องและรบกวนนักกฎหมาย นักศึกษากฎหมาย และบุคคลทั่วไปให้สนใจในภาษากฎหมายไทย. ในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในกฎหมายในฐานะเป็นเครื่องมือซึ่งวิชาชีพกฎหมายจะขาดเสียมิได้, และในฐานะเป็นมรดกประจำชาติอันมีค่าและมีภาระติดพันสำหรับพวกเราชาวไทยทุกคน.

หนังสือนี้พิจารณาปัญหาทั้งหลายอันเกี่ยวกับภาษากฎหมายไทยในแง่ต่างๆ รวมสามประการด้วยกัน คือ:

ประการแรก: การวิจัยภาษากฎหมายไทย

ดังได้กล่าวแล้วในตอนต้น เรื่องเกี่ยวกับภาษากฎหมายไทยบางเรื่องมีผู้ค้นคว้าและนิพนธ์ไว้แล้ว. สำหรับเรื่องเหล่านี้ ผู้เขียนได้นำมาอ้างอิงในหนังสือนี้ตามบทและตอนที่ว่าด้วยเรื่องนั้นๆ โดยอ้างอิงวรรณกรรมต้นฉบับหรือหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องโดยตรงเท่าที่พอจะหาได้. ส่วนที่ยังไม่มีผู้ใดค้นคว้าและนิพนธ์ไว้ก่อนโดยละเอียด, ผู้เขียนก็ค้นคว้าและเรียบเรียงขึ้นใหม่ในหนังสือเล่มนี้. เรื่องใหม่ๆ เหล่านี้ มีอาทิเช่น, ความเป็นมาของภาษากฎหมายไทยในระบบกฎหมายปัจจุบัน, การพิจารณาภาษากฎหมายไทยโดยเปรียบเทียบกับภาษากฎหมายของนานาประเทศ, อิทธิพลที่ดีและอิทธิพลอันไม่พึงปรารถนาของภาษาอังกฤษที่มีอยู่ในภาษากฎหมายไทยปัจจุบัน, การใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนในแง่ของกฎหมาย, คุณลักษณะสำคัญของโวหารกฎหมายที่ดี, และ การฝึกฝนเรื่องโวหารกฎหมาย.

ประการที่สอง: การให้ข้อเสนอแนะ

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้นำตัวอย่างต่างๆ มาแสดงประกอบข้อคิดเห็นและเหตุผลของผู้เขียนด้วย. ตัวอย่างเกือบทั้งหมดมิใช่เป็นตัวอย่างสมมติ, หากแต่เป็นเรื่องจริงในดับทกฎหมายปัจจุบัน, คำคู่ความ, บทความ, หรือวรรณกรรมประเภทอื่นๆ, ซึ่งโดยมารยาทผู้เขียนไม่อาจเปิดเผยแหล่งที่มาของตัวอย่างบางตัวอย่างที่กล่าวอ้างถึงได้. อย่างไรก็ตามสำหรับตัวอย่างจากดับทกฎหมายในปัจจุบัน นอกจากอ้างอิงมาเพื่อประกอบข้อคิดเห็นหรือหลักภาษากฎหมายแล้ว ยังอ้างอิงมาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงดับทกฎหมายนั้นๆ ในโอกาสอันสมควรต่อไปอีกโสดหนึ่งด้วย. ส่วนตัวอย่างต่างๆ ในภาษากฎหมายประเภทอื่นๆ ซึ่งผู้เขียนยกมาแสดงและติชมนั้น ก็

เป็นการดีเพื่อถือโดยแท้. ในกรณีที่ผู้เขียนวิจารณ์ไว้ ผู้เขียนก็เสนอแนะว่าสมควรแก้ไขภาษาในตัวอย่างนั้นไปในทางใด ทั้งนี้เพื่อที่ท่านผู้อ่านจะได้ติชมต่อไปอีกทอดหนึ่ง.

อนึ่ง เนื่องจากวงการกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ, ฝ่ายตุลาการ, หรือฝ่ายบริหาร ย่อมถือเอาพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นหลักสำคัญในด้านการใช้ภาษากฎหมายและภาษาไทยโดยทั่วไป, โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของคำ, ตัวสะกด และความหมายของคำ. ผู้เขียนจึงใคร่ขอเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานบางประการไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

นอกจากนั้น เกือบทุกเรื่องที่ถูกกล่าวถึง ผู้เขียนได้เสนอแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขไว้ด้วย และในเบื้องต้นสุดท้ายก็ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฟื้นฟูภาษากฎหมายไทยโดยทั่วไปไว้ด้วยกัน.

ประการที่สาม: การทดลองในเรื่องของภาษากฎหมาย

ถ้าหากเราถือว่า ภาษากฎหมายเป็นเรื่องของวิชาการและศิลปะประกอบกันแล้ว, เมื่อมีการพิสูจน์ทดลองเรื่องของวิชาการในสาขาอื่นๆ ได้, อาทิเช่น การทดลองใช้พลังงานปรมาณูเพื่อสันติ, การทดลองยานอวกาศ, และการทดลองเปลี่ยนหัวใจมนุษย์, หรือแม้แต่ในด้านของศิลปะ, เมื่อมีการทดลองในแง่ของศิลปะสาขาอื่นๆ ได้, เป็นต้นว่า การทดลองใช้สีบางประเภทในงานจิตรกรรม, การทดลองสร้างประติมากรรมแบบใหม่ๆ ขึ้น, การทดลองผูกคำร้อยกรองแบบใหม่ในวรรณกรรม, เหตุไฉนเราจึงไม่แสวงหาทางทดลองปรับปรุงแก้ไขภาษากฎหมายของเราบ้าง? จริงอยู่ ในต่างประเทศก็ยังไม่ปรากฏแนวคิดเห็นในเรื่องเอาการทดลองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในทางปรับปรุงภาษากฎหมาย, แม้กระนั้น ก็ไม่จำเป็นที่เราจะต้องรอคอยติดสอยห้อยท้ายนานาประเทศอยู่ตลอดไป. เราน่าที่จะบุกเบิกแนวทางใหม่ของเราเองบ้างเหมือนกัน.

ปัญหาต่อไปมีว่าจะทดลองเรื่องอะไรในภาษากฎหมายไทย? ผู้เขียนใคร่ขอเสนอข้อพิจารณาดังนี้:

(ก) จริงอยู่, ผู้เขียนได้กล่าวในตอนต้นว่า เรามิได้เอาใจใส่ในภาษากฎหมายไทยเท่าที่ควร, แม้กระนั้นก็ยังมีความเห็นในหมู่นักวิชาการและนักกฎหมายในกลุ่มน้อยบางกลุ่มว่าการศึกษาหลักภาษาไทยเป็นเรื่องสุดปรารถนาของการเตรียมเพื่อศึกษาวิชากฎหมาย. บางท่านมีความเห็นไกลไปถึงกับเสนอแนะให้ผู้ที่จะเข้าศึกษาวิชากฎหมายไปเรียนหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางอักษรศาสตร์เสียก่อนสี่ปี หรือมิฉะนั้นก็สมควรศึกษาวิชาศิลปศาสตร์อันมีภาษาไทยเป็นวิชาเอกวิชาหนึ่งด้วยระหว่างหนึ่งถึงสองปีเป็นอย่างน้อยเสียก่อน. ผู้เขียนไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นที่กล่าวนี้เลย. ผู้เขียนไม่ขอคัดค้านเรื่องความสำคัญของภาษาไทยในแง่ที่เป็นรากฐานของการศึกษากฎหมายโดยตรง. แต่ผู้เขียนเห็นว่าระยะเวลาที่จะต้องเสียไปเพื่อการเตรียมรากฐานของภาษาไทยทั่วไปถึงสี่ปี, หรือแม้แต่เพียงปีเดียว ก็เป็นระยะเวลาที่ยาวนานเกินสมควร, ผลที่จะได้รับไม่คุ้มค่ากับเวลาและค่าใช้จ่ายที่จะ

ต้องเสียไป ประการหนึ่ง;^๑ อีกประการหนึ่ง, แม้หลักภาษาไทยเป็นเรื่องสำคัญที่นักศึกษากฎหมายพึงเรียนรู้เป็นอย่างดี, และเท่าที่ปรากฏ นักศึกษากฎหมายส่วนใหญ่ยังหย่อนความรู้ทางภาษาไทยก็ตาม, ก็สมควรที่จะแก้ไขปรับปรุงเรื่องนี้ในหลักสูตรวิชาภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษามากกว่าที่จะเจียดเอาเวลาอันมีค่าในหลักสูตรวิชากฎหมายโดยเฉพาะในชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ไปเพื่อการศึกษาภาษาไทยทั่วไปอีก; และประการที่สำคัญที่สุดก็คือมิใช่แต่เพียงหลักภาษาไทยทั่วไปเรื่องเดียวเท่านั้นที่นักศึกษากฎหมายต้องรู้เป็นอย่างดี, นักศึกษายังต้องเรียนรู้ภาษากฎหมายไทยซึ่งมีหลักการและคุณลักษณะของโวหารแตกต่างไปจากภาษาไทยธรรมดาจนน่าเป็นการเป็นอย่างดีด้วย. ผู้เขียนแน่ใจว่าภาษากฎหมายไทยโดยเฉพาะนี้ไม่มีการสอนในหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางอักษรศาสตร์, หรือในหลักสูตรการศึกษาวิชาศิลปศาสตร์. ภาษากฎหมายไทยนี้ต่างหาก ที่นักกฎหมายและนักศึกษากฎหมายพึงปรารถนาอย่างแท้จริง ในหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์.

เมื่อมีความเห็นแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย, แต่ละฝ่ายต่างก็มีเหตุผลสนับสนุนเช่นนี้, จะเป็นการสมควรหรือไม่ที่จะให้มีการพิสูจน์ทดลองผลของการจัดหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ว่าจัดอย่างไรจึงจะได้ผลดีที่สุดทางวิชาชีพ? การทดลองที่ผู้เขียนขอเสนอเพื่อพิจารณาก็คือ:

๑) สมควรจะมีการทดลองสอน *วิชาภาษากฎหมายไทย* เป็นเอกเทศในหลักสูตรชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์หรือไม่?

๒) ถ้าสมควรจัด, สมควรทดลองวางนโยบายของวิชานี้เป็นสองประการ คือ: ประการแรก, วางรากฐานและหลักภาษากฎหมายไทยให้แก่นักศึกษากฎหมาย; และประการที่สอง, ให้ ‘กูญแจ’ หรือวิธีการ แก่นักศึกษาในอันที่จะไปไขหาความรู้และฝึกหัดความชัดเจนในภาษากฎหมาย เมื่อประกอบวิชาชีพกฎหมายในภายภาคหน้าด้วยตนเอง, หรือสมควรจะวางแนวนโยบายไปในทางอื่นใด?

(ข) เนื่องจากผู้เขียนได้เสนอข้อพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องเครื่องหมายวรรคตอนว่าสมควรจะใช้ในภาษากฎหมายด้วยหรือไม่, ผู้เขียนจึงได้ทดลองใช้เครื่องหมายวรรคตอนในหนังสือเล่มนี้ตลอดทั้งเล่ม, เพื่อประกอบข้อพิจารณาของท่านผู้อ่านด้วยว่า การใช้เครื่องหมายวรรคตอนนี้ เมื่อใช้แล้วมีส่วนดีส่วนเสียหรือแง่คิดอื่นประการใดบ้าง? ถ้าสมควรใช้เครื่องหมายเหล่านี้ในภาษากฎหมายไทย, สมควรใช้ตามหลักภาษาอังกฤษทั่วไปหรือสมควรตั้งเกณฑ์กำหนดขึ้นใหม่สำหรับภาษากฎหมายไทยโดยเฉพาะ? ถ้าสมควรตั้งเกณฑ์กำหนดขึ้นใหม่, เกณฑ์กำหนดนั้นสมควรเป็นอย่างไร?

^๑รายละเอียดในแง่ต่าง ๆ ของการเตรียมเข้าศึกษาวิชากฎหมายของต่างประเทศและของประเทศไทย, โปรดดูบทความของผู้เขียน, เรื่อง ‘การจัดการศึกษาวิชากฎหมาย (ตอนที่ ๑)’, ใน *บทบัณฑิตย์*, เล่ม ๒๑, ตอน ๒, เมษายน ๒๕๐๖, หน้า ๓๕๔-๓๖๙.

(ค) ผู้เขียนได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับระบบตัวอักษรย่อในกฎหมายว่า, สมควรจัดให้มีระเบียบเดียวกัน, และควรจะทดลองใช้อักษรย่อแบบใหม่ที่นิยมใช้ในงานสารบรรณของทางราชการทั่วไป, เพื่อความสั้น รัดกุม และประหยัดเวลาหรือไม่?

(ง) การทดลองที่ผู้เขียนเห็นว่าสำคัญที่สุดในด้านภาษากฎหมายไทยก็คือการทดลองปรับปรุงภาษาไทยและภาษากฎหมายไทยของตัวเอง, เป็นต้นว่า ท่านผู้อ่านที่ลายมือสวย แต่ไม่มีใครอ่านออกแม้แต่ตัวท่านเอง, อาจทดลองหาวิธีแก้ไขหรือปรับปรุงให้ลายมือของท่านดีขึ้น.^๒ การทดลองวิธีการใหม่ๆ, ถ้าหากทำอย่างมีหลักการ มีเหตุผล, และใช้พิจารณาณฐานดีแล้ว, ย่อมเป็นเรื่องที่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง. อย่างไรก็ตาม, เรื่องสุดยอดของความยากในภาษากฎหมายไทยได้แก่เรื่องไวยากรณ์. ในเรื่องนี้ท่านผู้อ่านอาจทดลองพิสูจน์หรือเปรียบเทียบด้วยตัวท่านเองได้ว่า คุณลักษณะของไวยากรณ์กฎหมายที่ดีนั้น, สมควรจะมีประการใดบ้าง? แนวคิดเห็นในเรื่องนี้ของต่างประเทศหรือของผู้เขียนที่ได้แสดงไว้ในหนังสือนี้ใช้ได้หรือไม่? สมควรจะแก้ไขหรือเพิ่มเติมหรือมีแนวคิดเห็นอื่นใดที่เหมาะสมกับภาษากฎหมายไทยกว่านี้หรือไม่? และเราท่านก็คงเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า, ด้วยวิธีการทดลองในแง่ต่างๆ นี้, ย่อมช่วยปรับปรุงให้ภาษากฎหมายของเราก้าวหน้าไปได้วิธีหนึ่ง.

นอกจากข้อพิจารณาสามประการดังกล่าวแล้วนี้, ผู้เขียนเห็นว่าเนื่องจากภาษากฎหมายเป็นเพียงสื่อแสดงออกซึ่งตัวบทกฎหมายหรือวรรณกรรมกฎหมายประเภทอื่นๆ เท่านั้น, จึงยังมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษากฎหมายไทยอย่างใกล้ชิดอีกสองเรื่องคือ เหตุผลในกฎหมาย, และความคิดเห็นในเชิงกฎหมาย. แต่เนื่องจากเรื่องทั้งสองนี้มีข้อพิจารณาในแง่ต่างๆ เป็นอเนกประการ. บางปัญหาเป็นเรื่องของภาษากฎหมายโดยตรง, บางปัญหาเป็นเรื่องของเหตุผล, หรือความคิดเห็นหรือปัญหา

^๒ ถ้าหากจะมีการประกวดลายมืออ่านยากกันแล้ว พวกเรานักกฎหมายคงจะครองตำแหน่งชนะเลิศตลอดกาลเป็นแน่แท้. เส้ากันสืบมาว่า ท่านผู้พิพากษาศาลชั้นต้นนายหนึ่งจดคำพยานตอนหนึ่งว่า ‘จำเลยถือปืนคาร์ไบน์’ ท่านผู้พิพากษาศาลสูงท่านอ่านเป็นว่า ‘จำเลยถือปืน ๓ ใบ’. ผู้เขียนก็ยังงุนงงอยู่จนทุกวันนี้ว่า ท่านผู้เขียนเขียนอย่างไร และท่านผู้อ่านอ่านอย่างไร. ข้อความอันเดียวกันนั้นจึงได้กลายเป็นคนละเรื่องห่างไกลกันไปได้ถึงเพียงนั้น.

เรื่องลายมือนี้ ผู้เขียนขอเสนอแนะข้อทดลองง่ายๆ ว่า, เนื่องจากเด็กๆ แม้อยู่ชั้นอนุบาลหรือชั้นประถมเขียนหนังสือ, ใครๆ ก็อ่านออก โดยที่เขียนตัวบรรจง, ต่อมาเขียนตัวหวัดแกมบรรจง, และหลังจากนั้นมีแต่ตัวหวัดตัวบรรจงหรือแกมบรรจงหายไป, และตัวหวัดก็เริ่มเลวลงเป็นลำดับ, จนกระทั่งถึงชั้นอ่านไม่ออกเอาเลย เมื่อพวกเขาประกอบวิชาศึกษากฎหมายนี้เอง. ถ้าหากเราจะย้อนกลับไปเขียนแบบเด็กชั้นประถมอีกครั้งหนึ่ง, คือเขียนตัวอักษรให้ชัดเจนเป็นตัวๆ ไปแบบหวัดแกมบรรจงแทนที่จะเขียนติดกันเป็นพืดหรือตัดแปลงรูปอักษรเสียใหม่ แล้วผู้เขียนรับรองว่าใครๆ ก็ต้องอ่านออก, แม้จะไม่สวยก็ยิ่งชัดเจน. ท่านผู้มีความน้อยเนื้อต่ำใจในลายมือของท่านจะไม่ทดลองวิธีการง่ายๆ นี้ดูบ้างหรือ? จริงอยู่ มีหลายท่านที่แย้งว่าเวลาไม่อำนวย, แม้กระนั้นผู้เขียนก็ยังเห็นว่าเขียนช้าลงเล็กน้อยก็ยังดีกว่าเขียนแล้วไม่มีผู้ใดอ่านออก.

ข้อกฎหมายโดยเฉพาะ, จึงขอนำเรื่องดังกล่าวมาพิจารณาในที่นี้เฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่การพิจารณาภาษากฎหมายไทยเท่านั้น. ถ้าหากมีโอกาส ผู้เขียนจะได้เรียบเรียงเรื่องดังกล่าวทั้งสองเรื่องเสนอท่านผู้อ่านเป็นบทความต่างหากต่อไป.

เนื่องจากหนังสือนี้เป็นเพียงเรื่องชวนให้คิด, สะกิดให้ค้น, และคลอใจให้เราร่วมกันสร้างสรรค์จรรโลงภาษากฎหมายไทยให้ดีขึ้นเท่านั้น, จึงไม่พึงยึดถือหนังสือนี้เป็นข้อยุติหรือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดอย่างดั่งดารา, หากแต่พึงถือว่าเป็นเพียงข้อพิจารณาเบื้องต้นอันเกี่ยวกับภาษากฎหมายในแง่ต่างๆ ในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญในกฎหมายและเป็นเครื่องมือประกอบวิชาชีพของนักกฎหมายและนักศึกษากฎหมาย, และสำหรับบุคคลทั่วไปผู้แสวงความรู้ความบันเทิงในเชิงภาษา, หรือใฝ่หาอรรถรสในกฎหมายเท่านั้น.

ประการสุดท้าย, ผู้เขียนใคร่ขอเชิญชวนท่านผู้อ่านแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในเรื่องของภาษากฎหมายไทยที่พบเห็นในหนังสือเล่มนี้หรือจากที่อื่น, เพื่อความก้าวหน้าของภาษากฎหมายไทย. สำหรับตัวผู้เขียนเองใคร่ขอน้อมรับข้อคิดเห็นดังกล่าวด้วยความยินดี, เพื่อนำมาพิจารณาปรับปรุงหนังสือนี้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่แสดงไว้ข้างต้นให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ในวาระอันสมควรต่อไปด้วย.

บทที่ ๑

ความเป็นมาของภาษากฎหมายไทย

ภาษากฎหมายไทยสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

สำหรับภาษากฎหมายไทยสมัยก่อนที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชจะได้ทรงบัญญัติอักษรไทยขึ้นใช้นั้น, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือ ‘ตำนานกฎหมายเมืองไทย’ ว่า: ... ‘ยังไม่มีหนังสือไทย ใช้กันแต่หนังสือคฤณต์ ซึ่งพวกพราหมณ์พามาแต่อินเดีย หนังสือคฤณต์นั้น ตามที่เคยเห็นศิลาจารึกเห็นใช้เขียนแต่ภาษามคธ ภาษาสังสกฤต และภาษาขอม ไม่เคยพบจารึกอักษรคฤณต์เป็นภาษาไทยเลย แต่บางทีจะเขียนภาษาไทย

๑ หลวงวิจิตรวาทการขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรกล่าวไว้ว่า ‘ปัญหาที่ว่า พ่อขุนรามคำแหงจะเป็นคนแรกที่บัญญัติอักษรไทยหรือไม่ นั้น ก็มีข้อโต้แย้งกันอยู่มาก ศาสตราจารย์เซเดส์เห็นไปในทางที่ว่าพ่อขุนรามคำแหงไม่ใช่คนแรกที่บัญญัติอักษรไทยขึ้น เพราะก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ไทยก็มีตัวหนังสือใช้ ซึ่งศาสตราจารย์เซเดส์เรียกว่า ‘อักษรไทยเดิม’ แต่ตามทางตรวจค้นปรากฏว่า ตัวอักษรไทยที่มีอยู่ก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นไม่ใช่อักษรไทย เป็นอักษรมอญกับเขมรที่ไทยเอามาใช้เขียนภาษาไทย เมื่อเขียนไม่สะดวก โดยตัวอักษรไม่พอกับสำเนียงและภาษา ก็เปลี่ยนแปลงบ้าง แต่รูปร่างของตัวอักษรก็คงเป็นอักษรมอญ เขมรอยู่อย่างชัด พ่อขุนรามคำแหงได้บัญญัติตัวอักษรไทยขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาเหตุต่ออักษร ก็นึกคิดว่า พ่อขุนรามคำแหงเพียงแต่เอาตัวอักษรแบบมอญเขมรมาเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย แต่ความจริงนั้น การที่พ่อขุนรามคำแหงบัญญัติอักษรไทยขึ้น ข้อสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวอักษร ข้อสำคัญอยู่ที่วิธีเขียน คือตัวอักษรมอญ เขมร มีตัวซ้อนที่เรียกว่า สังโยค พ่อขุนรามคำแหงได้เลิกวิธีสังโยค ซึ่งต้องนับว่าเป็นเคราะห์ดีของชาติไทยนักหนา เพราะว่าถ้าเรายังใช้วิธีสังโยคอยู่จนบัดนี้แล้ว ไทยเราจะไม่สามารถมีเครื่องพิมพ์ดีดใช้ได้เลย ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือสระ ซึ่งมีมอญ เขมร เอาไว้ข้างบนข้าง ข้างล่างข้าง พ่อขุนรามคำแหงบัญญัติให้เรียงอยู่ในบรรทัดเดียวกัน ซึ่งตรงกับวิธีเขียนของยุโรป พ่อขุนรามคำแหงไม่รู้หนังสือยุโรปเลย แต่มีความฉลาดตรรกกันเข้าอย่างน่าอัศจรรย์ นอกจากนั้น พ่อขุนรามคำแหงยังเพิ่มวรรณยุกต์บอกสำเนียงไว้ให้ตรงตามสำเนียงไทย ข้อบัญญัติเหล่านี้ต้องนับว่าเป็นของใหม่ และถึงอย่างไร พ่อขุนรามคำแหงควรได้รับเกียรติยศว่าเป็นคนแรกที่บัญญัติ ‘ลายสือไท’: เอกสารประกอบการศึกษาวิชาภาษาไทยประจำภาคแรก, คณะศิลปศาสตร์ ปีที่ ๑, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๙, หน้า ๑๑๖-๑๑๗, สำหรับข้อคิดเห็นของท่านศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ นั้น, โปรดดู ตำนานอักษรไทย, โดยศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์, องค์การคุรุสภา จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๗.

อย่างหนังสือขอมเขียนแปลร้อยได้ในครั้งนั้นแล้ว เข้าใจว่ากฎหมายไทยที่ตั้งขึ้นเมื่อกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ตอนก่อน พ.ศ. ๑๘๖๖ เห็นจะต้องให้แปลกลับเป็นภาษาขอม หรือภาษาสังสกฤต หรือบางทีจะมีวิธีเขียนภาษาไทยด้วยตัวอักษรคฤณณ์แปลร้อยได้ แต่การจดลงเป็นหนังสือ ไม่ว่าจะในภาษาใด คงเป็นหน้าที่ของพราหมณ์ ด้วยเหตุนี้พราหมณ์จึงเป็นเจ้าหน้าที่สำคัญในการรักษากฎหมายมาแต่โบราณ แม้จะดูในทำเนียบศักดิ์ดินาพลเรือนในกฎหมายที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ก็จะได้เห็นว่าตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลหลวงที่สูงศักดิ์ ชื่อเป็นพราหมณ์ทั้งนั้น สมเด็จพระร่วงเจ้า พระองค์ที่มีพระนามจารึกไว้ว่าพ่อขุนรามคำแหงหรือที่เรียกในหนังสืออื่นมีหนังสือชินกาลมาลินีเป็นต้นว่า พระยารามราชเป็นผู้คิดหนังสือไทยขึ้น เมื่อปีมะแม จุลศักราช ๖๕๕ มหาศักราช ๑๐๖๕ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๖... เมื่อมีหนังสือไทยขึ้นแล้ว กฎหมายก็ตั้งขึ้นต่อมา หรือกฎหมายเก่าที่มีอยู่แล้ว จึงได้เริ่มจดลงและรักษามาในหนังสือไทย แต่ความรู้หนังสือไทยแพร่หลายเร็วมาก ข้อนี้มีพยานเห็นได้ด้วยศิลาจารึกภาษาไทยรุ่นเก่าใช้ตัวหนังสือไทยตามแบบของพระเจ้าขุนรามคำแหงทั่วทุกเมืองในราชอาณาจักรลานนาไทย ตลอดขึ้นไปจนกรุงศรีสัตนาคนหุต เพราะความต้องการหนังสือสำหรับเขียนภาษาไทยมีอยู่ด้วยกันทุกประเทศที่ชาติไทยได้เป็นใหญ่ เมื่อเกิดแบบตัวหนังสือมีขึ้นทุกประเทศก็ย่อมรับใช้หนังสือนั้นโดยเห็นประโยชน์ มิต้องมีผู้ใดบังคับบัญชา^๒

จากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงตอนหนึ่งมีความว่า: ‘...เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหงเมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ ในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล ล้มตายหายกว่า เหย้าเรือนพ่อเชื้อเสื่อค้ำมัน ช้างขลุกลมเยี่ยข้าว ไพร่ฟ้าข้าไทย ป่าหมากป่าพลู พ่อเชื่อมั่นไว้แก่ลูกมันสิ้น ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ผิแลผิดแพก แสกกวางกัน สวนดูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ข้าได้ชื่อ บ่เข้าผู้ลัก มักผู้ช้อน เห็นข้าท่านบ่ใคร่พิน เห็นสินท่านบ่ใคร่เดือด คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหนื่อเพื่อกู้ มันบ่มีช้าง บ่มีม้า บ่มีปั่ว บ่มีนาง บ่มีเงิน บ่มีทองให้แก่มันช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง ได้ข้าเสือกข้าเสื่อ หัวฟุง หัวรบก็ดี บ่ฆ่าปตี

ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หัน ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางเมืองกลางบ้าน มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจกกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร้ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม...’

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานกฎหมายเมืองไทยและประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์, โรงพิมพ์ไทยเชชม จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๔๙๓, หน้า ๑-๓.

ปัญหาน่าคิดมีว่า ศิลปินที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชนี้เป็นตัวบทกฎหมายโดยตรง หรือเป็นเพียงบันทึกทำนองจดหมายเหตุประวัติศาสตร์? ในตัวศิลปินนี้เอง การใช้พยัญชนะและสระกิติ, วิธจาริกกิติ, ทั้งสี่ด้านไม่เหมือนกัน, ยิ่งกว่านั้น การใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ ก็มีเพียงตอนต้นเท่านั้น, ตอนท้ายเป็นเรื่องบอกเล่าแล้วทั้งสิ้น. ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ให้แง่คิดว่า, ศิลปินฉบับนี้ น่าจะถือได้ว่าเป็นปฐมรัฐธรรมนูญ, หรือเอกสารเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง, อันแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยของบ้านเมืองไทยในแผ่นดินพ่อขุนรามคำแหง.^๓ อย่างไรก็ตาม, ปัญหาที่ว่าศิลปินนี้จะเป็นตัวบทกฎหมายโดยตรงหรือเป็นบันทึกทำนองจดหมายเหตุก็ยังคงเป็นปัญหาที่จะให้นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีขบคิดกันต่อไปตามเหตุผลและหลักฐานที่ค้นพบทั้งในเบื้องต้นและเบื้องหน้า.

สำหรับในแง่โวหารภาษาในศิลปินนี้, ผู้เขียนเห็นพ้องด้วยกับข้อวิจารณ์ของนักอักษรศาสตร์ท่านหนึ่งที่ว่า:

‘สำนวนการเขียนในศิลปินนี้เป็นสำนวนการเขียนอย่างง่าย ๆ สั้น ๆ ใช้คำไทยแท้ ๆ เป็นส่วนมาก มักใช้คำซ้ำ ๆ นิยมคำที่เป็นคู่กัน... บางตอนก็สัมผัสคล้องจองกันด้วย.’^๔ แม้แต่คำราชาศัพท์ก็ไม่มีปรากฏ.^๕ คำที่ใช้เป็นคำโดด หรือคำที่มีพยางค์เดียวเป็นส่วนใหญ่, ทั้งการผูกประโยคก็เป็นแบบเอกรรพประโยคเป็นส่วนมาก.

ลายศิลปินที่พ่อขุนรามคำแหงนี้ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีไทยชั้นเอกชิ้นหนึ่ง, ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับศิลปกรรมประเภทอื่นๆ ในสมัยเดียวกันแล้ว,^๖ จะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกันมากในลีลาและชั้นเชิงของศิลปะ, โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านประติมากรรม, เช่นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย, มี

^๓ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประชุมปาฐกถาและคำอภิปรายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, โรงพิมพ์เพื่ออักษร จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๙, หน้า ๕๘๓-๖๘๔.

^๔ นางสาวพรพรรณ วัชรภักย์, สำนวนการเขียน, บริษัทประชาชน จำกัด จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๑๐, หน้า ๘.

^๕ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประชุมปาฐกถาและคำอภิปรายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, โรงพิมพ์เพื่ออักษร จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๙, หน้า ๕๘๓, อนึ่ง โวหารภาษาไทยแบบง่ายๆ ทำนองโวหารในลายศิลปินนี้, ดูจะเริ่มเป็นที่สนใจของบุคคลในรุ่นปัจจุบันอีกครั้งหนึ่ง. เช่น, ใน หนังสือพิมพ์ชาวไทย, ฉบับลงวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๑, ‘อินทรีย์’ เขียนเกี่ยวกับเรื่อง ‘อาสาไทยสู่ศึกญวน’, ซึ่งเป็นเรื่องของหน่วยจงอางศึกของไทยในเวียดนามได้ว่า กลยุทธ์ญวนแดงที่ว่า, ‘มิงมากุมต มิงหยุดกุกแหย มิงแยกต มิงหนีกลไล’, ใช้ไม่ได้ผลเมื่อเผชิญกับทหารไทย.

^๖ ‘งานศิลปะของทุกชาติเมื่อถึงขั้นเจริญสูงสุดแล้ว ย่อมเจริญไปพร้อมๆ กันทุกสาขา เพราะแต่ละชาติแต่ละสาขามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน งานศิลปะกรรมในโลกที่จัดว่าเป็นวิจิตรศิลป์นั้น นักปราชญ์ท่านแบ่งออกไว้เป็นห้าสาขาด้วยกัน คือ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม การดนตรีและนาฏศิลป์’: นายเขียน ยิ้มศิริ, พุทธานุสรณ์, ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลบุญส่งการพิมพ์ จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๐, หน้า ๘๘.

ลักษณะเป็นไทยแท้, มีความงามเด่น, มีความนุ่มนวลและกลมกล่อม. ต้องด้วยลักษณะอันดีของศิลปะ. ศิลปะสมัยสุโขทัยเป็นศิลปะชั้นสูง ยากที่จะหาศิลปะไทยสมัยอื่นใดเสมอเหมือนได้.^{๑๖}

ภาษากฎหมายไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

เรื่องประหลาดในภาษากฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นมีปรากฏใน ‘ตำนานกฎหมายเมืองไทย’, ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ว่า:

‘ขณะเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ สร้างกรุงศรีอยุธยา แม่หนังสือไทยเพิ่งมีขึ้นได้เพียง ๖๗ ปี ก็เชื่อได้ว่าคงจะได้ใช้ตลอดลงมาจนถึงเมืองอุททองแล้ว บรรดากฎหมายที่ตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยามาเข้าใจว่า เขียนเป็นหนังสือไทยทั้งนั้น แต่ประหลาดอยู่หน่อยที่ข้าพเจ้ายังได้พบพระราชกฤษฎีกาเพียงในแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชาและแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกศผู้มีที่เมืองพัทลุงเขียนเส้นดินสอดำในกระดาษ ยังใช้อักษรและภาษาเขมรหลายฉบับจะเป็นด้วยเหตุใด ข้าพเจ้ายังคิดไม่เห็นจนทุกวันนี้ ฯลฯ’^{๑๗}

ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น, นอกจากมีพระธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายสำคัญของบ้านเมืองแล้ว, ยังมีพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีของบรมกษัตริย์ในครั้งนั้นกลายเป็นบทกฎหมายขึ้นโดยแท้ในสมัยต่อมาด้วย. อนึ่ง พระราชกำหนดกฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย. สำหรับพระธรรมศาสตร์ของไทยมิได้มีที่มาจากต้นฉบับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ในประเทศอินเดียโดยตรง. หากแต่เราได้รับช่วงมาจากมอญ, ซึ่งมีราชอาณาจักรรุ่งเรืองเป็นใหญ่อยู่ในบริเวณที่ราบอันเป็นภาคกลางของประเทศไทยในปัจจุบัน ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗. เดิมมอญแปลจากภาษาบาลีเป็นภาษารามัญอีกทอดหนึ่ง ต่อมาไทยแปลพระคัมภีร์ธรรมศาสตร์จากภาษารามัญออกเป็นภาษาไทย. ปัญหาที่ว่าแปลเมื่อใดนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า:

^{๑๖} อาจารย์เขียน ยัมศิริ แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวว่า ‘...สิ่งที่มีค่าที่สุดในพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยชั้นครู (classic) มีอยู่สองประการคือ เป็นศิลปะใหม่ตื้นขึ้นใหม่จากแบบซึ่งลอกเลียนกันต่อๆ มาและศิลปินได้ถ่ายทอดอุดมคติ ชีวิตจิตใจและวิญญาณอันบริสุทธิ์ของไทยลงไปในงานอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศรัทธาแห่งความเป็นไทยไม่เป็นทาสไม่ว่าจะเป็นทรศณะใดก็ตาม ฯลฯ พุทธธานุสรณ์, ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลบุญส่งการพิมพ์ จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๐, หน้า ๑๑๔.

^{๑๗} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานกฎหมายเมืองไทยและประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์, โรงพิมพ์ไทยเชชม จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๔๙๓, หน้า ๑๓.

‘ข้อนี้ถ้าจะคาดตามเรื่องในพระราชพงศาวดารก็น่าจะคิดว่า คงจะแปลในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชนั่นเอง หรือมีฉะนี้ในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ เพราะในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรติดการทัพศึกเห็นจะไม่มีเวลาแปล.’^๙

กฎหมายครั้งกรุงศรีอยุธยาที่เราหาได้เวลานี้มีปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง, ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดเกล้าฯ ให้ชำระขึ้นใหม่.^{๑๐} บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงนั้น, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า:

‘...เชื่อได้ว่าคงตามรูปกฎหมายครั้งกรุงเก่า และเป็นบทกฎหมายที่ใช้อยู่ในครั้งกรุงเก่าเป็นอันมาก จะเห็นได้ว่ากฎหมายตอนปลายกรุงเก่าที่ได้ตัดความเมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระบรมโกศ แต่ยังไม่ทันแยกเข้าลักษณะตามประมวลก็มี คือ กฎหมาย ๓๖ ข้อ และมีกฎหมายที่ยังเป็นพระราชกฤษฎีกายังไม่ตัดความที่เดียว อยู่ในพระราชกำหนดเก่าก็อีกหลายสิบบท.’^{๑๑}

โปรดพิจารณาภาษาที่ใช้ในพระราชปรารภในกฎมนเฑียรบาล ซึ่งตราขึ้นใช้บังคับแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถดังต่อไปนี้:

‘ศุภมัสดุ ศักราช ๗๒๐ วันเสาร์เดือนห้าขึ้นหกค่ำ ชวดนักษัตรวศก สมเด็จพระเจ้ารามธิบดีบรมไตรโลกนาถมหามงกุฎเทพมณูวิสุทธิสุริวงษ์องค์คฤทรางกูรบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงทศพิธราชธรรม ถวัลราชประเวณีศรีบรมกร คัตราธิราชพระบาทสดำรงภูมิมณฑลสกลสีมาประชาราษฎร บรมนารถบรมบพิตร เสด็จสถิตในรัตนสิงหาศบัญชาธิงห์ แลสมเด็จพระเจ้าหน่อพุทธางกูรสุริวงษ์ และสมเด็จพระพรหมเมศวรหนึ่งเฝ้า แลพญาเอกสัตราชพระมหาอุปราช แลมหาเสนาจตุสดมภ์มุขมนตรีพิริยโยธามาด และตำรวจนอกมหาไถลูกขุน ทหารพ่อเรือนซ้ายขวาเฝ้าพระบาทในที่นั้น จึงตั้งพระราชอาญาไอยการทหารพ่อเรือนซ้ายหญิงสมณพราหมณาจารย์ แลวานิชนิกรนรประชาราษฎรทั้งหลาย ฯลฯ’

ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช วิจารณภาษากฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยาฉบับนี้ว่า:

‘คนไทยที่ไม่รู้ภาษาแขกฟังเอาความหมายได้ยากเต็มทีและเมื่อยิ่งพูดมากความหมายก็ยิ่งน้อยลงไปเป็นธรรมดา...’^{๑๒}

^๙ หนังสือที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้น, หน้า ๓๓.

^{๑๐} ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ‘กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา,’ ดุลพาฬ, เล่ม ๕, ปีที่ ๑๔, พฤษภาคม ๒๕๑๐, หน้า ๔๐.

^{๑๑} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานกฎหมายเมืองไทยและประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์, โรงพิมพ์ไทยเชชม จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๔๙๓, หน้า ๕.

^{๑๒} ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประชุมปาฐกถาและคำอภิปรายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, โรงพิมพ์เพื่ออักษร จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๙, หน้า ๕๙๓-๕๙๔.

กฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จซึ่งตราขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) บัญญัติไว้ในบทที่ ๔๒ ว่า:

‘...ที่ในแคว้นแคว้นกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยามหาดิลกภพพรัตนราชธานีบุรีรัมย์ เป็นที่แห่งพระเจ้าอยู่หัว หากให้ราษฎรทั้งหลายผู้เป็นค่าแผ่นดินอยู่ จะได้เป็นที่ราษฎรหามิได้ และมีพิพาทแก่กันดังนี้ เพราะมันอยู่แล้ว มันละที่บ้านที่สวนมันเสีย และมีผู้หนึ่งเข้ามาอยู่ แลล้อม ทำเอาปลูกสร้างอยู่ให้เป็นสิทธิแก่มัน หนึ่ง ถ้าที่นั้นมันมิได้ละเสีย แลมันล้อมทำไว้เป็นค้ำับ แต่มันหากไปราชการกิจสุขทุกข์ประการใด ๆ ก็ดี มันกลับมาแล้ว มันจะเข้าอยู่เล่าใช้ ให้ คินให้มันอยู่ เพราะมันมิได้ซัดที่นั้นเสีย ถ้ามันซัดที่เสียช้านานถึง ๙ ปี ๑๐ ปีใช้ ให้แขวง จัดให้ราษฎรซึ่งหาที่มิได้นั้นอยู่ อย่าให้ที่นั้นเปล่าเป็นท่าเนเสีย หนึ่ง ถ้าที่นั้นมันปลูกต้นไม้ อัญมณีอันมีผลไว้ ให้ผู้อยู่ให้ค้ำัดต้นไม้ นั้น ถ้ามันพุนเป็นโคกไว้ ให้บำาแห่งซึ่งมันพุนนั้นโดย ควร ส่วนที่นั้นมิให้ซื้อขายแก่กันเลย หนึ่ง ผู้ยากเข้าขออาไศรยอยู่ในที่บ้านท่าน ๆ ผู้อยู่ที่ ก่อนให้อยู่ถึงปีหนึ่งสองปีก็ดี ครั้นรังเกียจกันแล้ว จะขับผู้อยู่หนีเสียให้ออกจากที่นั้นว่าหาที่ อื่นอยู่เถิด อย่าให้ผิดหมองกันเลย ถ้าผู้อยู่ได้ปลูกเรือนเสาไม้จริงแลทำรั้วไว้เป็นเขตเจ้าที่ ยอมให้ปลูกให้ทำแล้วได้อยู่มาถึงสามปี ท่านว่าเป็นสิทธิแก่มันผู้อยู่.’^{๑๓}

น่าสังเกตว่าในครั้งกระโน้น ความแน่นอนของเวลาหาเป็นเรื่องสำคัญ เช่นในระบบกฎหมาย ปัจจุบันไม่. กฎหมายบทนี้ใช้คำว่า ‘๙ ปี ๑๐ ปี’, ‘ปีหนึ่งสองปี’, และ ‘สามปี’, แสดงให้เห็นว่า เพียง แต่ระยะเวลาล่วงเลยมาประมาณ ๙ ปี ๑๐ ปี, หรือ ‘ปีหนึ่งสองปี’ ก็น่าจะปรับเรื่องเวลาเข้าบทที่ ๔๒ นี้ได้แล้ว. ส่วนคำว่า ‘สามปี’ นั้น, แม้มิได้มีคำว่า ‘สองปี’ อยู่หน้า หรือ ‘สี่ปี’ อยู่หลัง, ก็น่าจะ สันนิษฐานได้จากเนื้อความในบทกฎหมายนี้ว่าเป็นระยะเวลากำหนดไว้โดยประมาณดูกัน.

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับภาษากฎหมายในสมัยนั้นก็คือ, ยังมีลีลาที่แฝงภาษาร้อยกรองอยู่ด้วยเป็นอันมาก. มีถ้อยคำที่สอดคล้องสัมผัสกันเสมอ. แม้แต่ชื่อกฎหมายในบางรัชกาล ก็มีถ้อยคำสอดคล้องกันอยู่. เช่น ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรถ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง ‘ส่วยสัด พัฒนาการขนอนตลาด’^{๑๔} เป็นต้น.

หนึ่ง ตัวบทกฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นผิดกันกับตัวบทกฎหมายตามระบบกฎหมายไทย ปัจจุบันในเนื้อหาที่สำคัญก็คือ, กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ให้เหตุผลที่ได้ตราตัวบทกฎหมายนั้นไว้ด้วยในบทบัญญัตินั้นๆ เอง, ยิ่งกว่านั้นยังแฝงบทอบรมสั่งสอนไว้ด้วย.

^{๑๓} รวมกฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน, อนุสรณ์ในพิธีเปิดอาคารใหม่ในกรมที่ดิน, โรงพิมพ์สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๑๑, หน้า ๒.

^{๑๔} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานกฎหมายเมืองไทยและประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์, โรงพิมพ์ไทยเชชม จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๔๙๓, หน้า ๓๑.

โปรดพิจารณากฎหมายลักษณะผัวเมีย ซึ่งปรากฏว่ามีอยู่แล้วในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดี (อู่ทอง).^{๑๕} บทที่ ๘๒ แห่งกฎหมายนี้บัญญัติว่า:

‘ชายใดลอบทำชู้ด้วยลูกสาวหลานสาวท่านมิได้กล่าวถาม แลพ่อแม่หญิงรัฐขึ้นไปมาหาสู่ลูกตนดั่งนั้นไซ้ ท่านว่า คือเมียมัน ให้มันแต่งชะมาพ่อแม่หญิง พึงให้พ่อแม่หญิงรับชะมา ให้มันอยู่กันเป็นคู่สังวาศ เพราะเขาทั้งสองเป็นคู่สร้างกันมาแต่กาลก่อน เป็นสัตริภาพอย่าให้ชายสัมผัสถูกต้องตัวถึงสอง ถ้าชายมิได้แต่งชะมาพ่อแม่ผู้เฝ้าผู้แก่แห่งหญิงแลมิได้เลี้ยงหญิงดั่งท่านเลี้ยงลูกเมียท่านทั้งหลาย แลมันทำชู้แล้วมันทอดหญิงนั้นเสียท่านว่ามันทำให้ลูกหลานท่านนมตกออกพร่อง ให้ไหมชายผู้ลเมิดพ่อแม่ผู้เฝ้าผู้แก่นั้นโดยขนาด ถ้าแต่งมาชะมาพ่อแม่หญิงมิรับ แลพรากลูกสาวไปให้แก่ชายอื่นให้เสียประเวณีธรรมไซ้ ท่านว่าผู้เอาเมียมันแลพ่อแม่ทำมิชอบนั้น ท่านให้ไหมพ่อแม่หญิงและชายผู้มาเอาเมียมันโดยขนาด’.

บทที่ ๘๖: ‘ภรรยาสามีมิชอบเนื้อพึงใจกัน จะหย่ากันไซ้ ตามน้ำใจเขา เหตุว่าเขาทั้งสองสิ้นบุญกันแล้ว จะจำให้อยู่ด้วยกันนั้นมิได้’.

เมื่อเปรียบเทียบภาษากฎหมายสมัยกรุงสุโขทัยกับกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีแล้ว, จะเห็นได้ว่าแตกต่างกันมากราวกับว่าเป็นคนละภาษาทีเดียว, ทั้งด้านการผูกประโยค, สีส่า, แนวคิดเห็น, และเชิงการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นนั้นๆ. จริงอยู่ที่สมัยกรุงศรีอยุธยานั้น, สำนักงานเขียนละเอียดถี่ถ้วนกว่าสมัยสุโขทัย, แต่การใช้ถ้อยคำฟุ่มเฟือย, กล่าวซ้ำซาก, ถ้อยคำที่เป็นพลความมีมากกว่า ถ้อยคำที่เป็นแก่นสาร. ถ้าจะเทียบกับศิลปกรรมร่วมสมัยประเภทอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประติมากรรม, เช่นพระพุทธรูปสมัยอยุธยา, ศิลปกรรมประเภทนี้ย่างเข้าสู่ยุคที่ตกต่ำตลอดมา, จนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.^{๑๖} ยุคก่อนที่จะได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปกรรมจากตะวันตกแล้ว, จะเห็นได้ว่าด้านวรรณกรรมกฎหมายก็ตกอยู่ในสมัยเสื่อมเหมือนกันทุกประการ.

^{๑๕} หนังสือเล่มที่อ้างถึงในเชิงอรรถข้างต้น, หน้า ๘.

^{๑๖} เรื่องนี้เป็นที่ยอมรับกันในบรรดานักประวัติศาสตร์ศิลปกรรมและโบราณคดีโดยทั่วกัน: Reginald Le May, *The Culture of Southeast Asia* (2nd ed.; London: George Allen and Unwin, 1956), p. 199; ‘พระพุทธรูปของสกุลช่างอยุธยานั้น เมื่อวินิจฉัยคุณค่าในทางศิลปะแล้ว ก็ตกเป็นยุคเสื่อมของงานประติมากรรม การสร้างพระพุทธรูป (decadent art) ยิ่งที่เลียนแบบของสมัยอื่นๆ เช่น ของอู่ทอง ลพบุรี และสุโขทัยแล้ว ก็กลายเป็นศิลปะที่ขาดคุณค่าของความเป็นตัวเองไปสิ้น’: นายเขียน ยิ้มศิริ, พุทธานุสรณ์, ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลบุญสงการพิมพ์จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๐, หน้า ๑๒๑.

ภาษากฎหมายไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เมื่อพม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตกใน พ.ศ. ๒๓๑๐, ปรากฏว่าบรรดาพระราชกำหนดกฎหมายถูกไฟเผาเป็นแท่งถ่านไปเป็นอันมาก. ประมาณกันว่าเหลืออยู่เพียงหนึ่งในสิบเท่านั้น. เวลาล่วงเลยมาถึง ๔๐ ปีเศษจึงได้มีการชำระพระราชกำหนดกฎหมายใหม่. เหตุที่ได้ล่วงล่ามาช้านานเช่นนั้นก็เพราะในยุคนั้นมีสงครามพม่าล้อมอยู่มิได้ขาด. ใน พ.ศ. ๒๓๔๘ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้มีพระบรมราชโองการตรัสให้คณะอาลักษณ์ ลูกขุน และราชบัณฑิตรวม ๑๑ นาย ชำระพระราชกำหนดบทพระอัยการ, ตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ไป โดยจัดเป็นหมวดเป็นเหล่า, และปรับปรุงบทกฎหมายให้ต้องตามครรลองแห่งความยุติธรรม. กฎหมายที่สะสางใหม่เรียกกันทั่วไปว่า ‘กฎหมายตราสามดวง’,^{๑๗} อันเป็นประมวลกฎหมายของแผ่นดินที่ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายดั้งเดิมใหม่ให้รัดกุมและเที่ยงธรรม, และเป็นกฎหมายที่สำคัญที่สุด.^{๑๘} ส่วนใหญ่ของกฎหมายนี้ใช้บังคับมานานถึง ๑๐๓ ปี จึงได้ยกเลิกไป. แม้กระนั้นก็ดี, บางส่วนก็ยังคงใช้บังคับอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง, กฎหมายลักษณะฝ่าฝืนยังใช้บังคับถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาซึ่งสมรสก่อนวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๘. สำหรับภาษาที่ใช้ในกฎหมายตราสามดวงนี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ได้พิจารณามาแล้วข้างต้น.

ภาษากฎหมายไทย

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นแห่งยุคใหม่ในประวัติศาสตร์, ประเทศไทยเริ่มต้นติดต่อค้าขายกับต่างประเทศอีกวาระหนึ่ง. ในด้านกฎหมาย, กฎหมายตราสามดวงไม่อาจบังคับได้ทุกกรณี, โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสัมพันธ์กับชาวต่างประเทศ, ทั้งบทบัญญัติบางบทก็กลายเป็นกฎหมายที่ล้าสมัยและยุ่งยาก. บางบทก็ไม่เที่ยงธรรม, หรือรุนแรงเกิน

^{๑๗} รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายตราสามดวง โปรดดู Tanin Kraivixien, ‘The Legal System,’ *The Administration of Justice in Thailand* (Bangkok: The Thai Bar Association, 1967), pp. 2-3.

^{๑๘} สำหรับกฎหมายอื่นที่ได้ตราขึ้นบังคับในรัชกาลที่ ๑ ภายหลังกฎหมายตราสามดวง, เท่าที่ปรากฏ ขณะนี้มีเพียงฉบับเดียวคือกฎหมาย จุลศักราช ๑๑๕๖ พระราชบัญญัติบ่อนเบี้ย (พ.ศ. ๒๓๓๖); ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, มีการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับน้อยมาก. กฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับในรัชสมัยดังกล่าวมีเช่น, กฎหมายจุลศักราช ๑๑๖๓, กฎหมายห้ามไม่ให้ซื้อฝิ่น, ขายฝิ่น, สูบฝิ่น (พ.ศ. ๒๓๕๔), ตราขึ้นใช้บังคับในรัชกาลที่ ๒: กฎหมายจุลศักราช ๑๑๘๘ กฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น (พ.ศ. ๒๓๖๐) ตราขึ้นใช้บังคับในรัชกาลที่ ๓.

สมควร. พระองค์ได้ทรงตราพระราชกำหนดกฎหมายขึ้นใหม่มีจำนวนถึงห้าร้อยฉบับเศษ.^{๑๙} ในที่นี้ใคร่ขอยกตัวอย่างกฎหมายที่ตราขึ้นในรัชกาลที่ ๔ มาแสดงบางฉบับ:

ประกาศพระราชบัญญัติผัวชายเมีย

มีพระบรมราชโองการ มาณพระบันฑูรสุรสิงหนาทให้ประกาศแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลราษฎรในกรุงนอกกรุงให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อ ๗ วันพฤหัสบดี แรม ๑๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีเถาะ นพศก อำแดงจั่นทำฎีกาทูลเกล้าถวายกล่าวโทษนายเอี่ยมผัวว่า ลักเอาชื่ออำแดงจั่นไปขายไว้แก่ผู้มีชื่อ อำแดงจั่นไม่รู้ไม่เห็นด้วย ครั้นความทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทดังนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า ผัวลักเอาชื่อภริยาไปขาย ภริยาไม่รู้ไม่เห็นด้วย จะเรียกว่าเป็นเรือนเบียดไม่ควร แต่กฎหมายเก่านั้นว่าไว้อย่างไรยังหาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทไม่ ๗ วันอังคาร แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ปีเถาะ นพศก จึงมีพระราชหัตถเลขาให้พระอินทรเทพ เชิญไปถามลูกขุนฯ พร้อมกับคัดบทกฎหมายเก่าทูลเกล้าถวายเข้ามาดังนี้ (ถ้าผัว แล พ่อแม่ นายเงิน เอาชื่อลูกเมีย ข้ำ คน ลงในกรมธรรม์ขายท่านว่าเป็นสิทธิ แม้ว่าเจ้าสินบอกก็ดี มิได้บอกก็ดี แก่ตัวเรือนเบียดซึ่งมีชื่ออยู่ในกรมธรรม์นั้น ท่านว่าเป็นสิทธิได้โดยระบิณเมืองท่าน เหตุว่า เจ้าผัว แลพ่อแม่ นายเงินนั้นเป็นอิสระภาพ) (บทหนึ่งว่า เมียก็ดี ลูกก็ดี เอาชื่อพ่อแม่ ผัว ลงในกรมธรรม์ขาย ท่านว่ามีเป็นสิทธิ เหตุว่า เมียลูกนั้นมิได้เป็นอิสระแก่ผัวแลพ่อแม่) กฎหมายเดิมมีอยู่เช่นนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า กฎหมายบทนี้เมื่อพิเคราะห์ดูเหมือนผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคนไป หาเป็นยุติธรรมไม่ ให้ยกเสีย จึงมีพระราชบัญญัติใหม่ว่า ถ้าผัวจะเขียนชื่อเมียในสารกรมธรรม์ขาย ถ้าเมียมิใช่เมียทาส มีค่าตัว มีสารกรมธรรม์ในมือผัวแล้ว ต่อเมื่อยอมให้ขายลงลายมือแดงใดด้วยเป็นสำคัญ ผู้เขียนสารกรมธรรม์ ฤามีผู้หนึ่งเป็นพยานรู้เห็นด้วยจึงเป็นอันขาย ควรถือว่าเป็นตัวเรือนเบียดได้ ถ้าเมียไม่ยอมให้ขาย ฤาลักเอาชื่อไปขาย ไม่มีพยานรู้เห็น ไม่เป็นอันขาย แต่ถ้าเมียอยู่กับผัว ไม่ได้หย่าร้างค้างขายแยกย้ายกัน ผัวลักเอาชื่อเมียไปทำกรมธรรม์ขายแล้วหนีไป นายเงินจะมาร้องฟ้องให้เกาะครองเมียมาเร่ง ให้ส่งตัวผัวตามระบิณเมืองได้ ถ้ามันยอมเป็นจำนำแทนผัว มันให้ใช้ต่างกระยาตอกเบียดค่าป่วยการฤายอมเป็นทาสต่อภายหลังลงแดงใด ทำโดยยอมให้จะยึดเอาตัวเป็นทาสก็ได้ ถ้าไม่ยอมจะเกาะเป็นจำนำได้แต่ในโรงศาลจะยึดเอาเป็นตัวทาสไม่ได้ ถ้าเมียหย่าร้างขาดจากผัวเมียกันก่อน แต่มันหนี ถึงมีชื่อในสารกรมธรรม์

^{๑๙} ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประชุมปาฐกถาและคำอภิปรายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, โรงพิมพ์เฟื่องอักษร จัดพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๙, หน้า ๑๒๘.

ความรู้

ISBN 978-616-314-719-6

9 786163 147196

ราคา ๒๗๐ บาท
หมวดกฎหมาย

<http://www.thammasatpress.tu.ac.th>